

наук: спец. 10.02.13 «Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії»; НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Кримського, Київ, 2008. 14 с.

3. Скляр В. Ю. Проблема вивчення диглосії в арабській мові. *Сходознавство*. 2010. № 51. С. 151–158.

4. Стацюк Р. В. Запозичення як один із продуктивних шляхів поповнення лексичного складу військової термінології сучасної арабської літературної мови. *Сходознавство*. 2013. № 62–63. С. 142–150.

5. McCarus E. Modern Standard Arabic. *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*. 2009. Vol. 5. P. 238–262. URL: https://archive.org/details/the-encyclopedia-of-arabic-language-and-linguistics_202401/page/n1651/mode/2up (дата звернення: 10.12.2025).

6. Inclusion of Arabic among the official and working languages of the General Assembly and its Main Committees: Resolution 3190 (XXVIII), 18 December 1973 // United Nations Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/191371?v=pdf> (дата звернення: 10.12.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-12>

Пилипчук Я. В.

доктор історичних наук,

старший науковий співробітник

*Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського
м. Київ, Україна*

САЛАХ АД-ДІН: З ВАСАЛА У СУЛТАНИ

Однієї з цікавих аспектів історії курдів є історія Аййубідів. Це є найбільш відома курдська династія в історії. З середовища цієї династії походив Салах ад-Дін Йусуф відомий європейцям як Саладін. Завданням цих тез є простежити історію ранньої кар'єри Салах ад-Діна Йусуфа.

Салах ал-Дін Йусуф походив з курдської родини з села Аджданакан поблизу міста Двін. Він був сином Наджм ад-Діна з племені равадія. Це плем'я початково було арабським, проте вже у XII ст. було повністю курдським. У 1132 р. Наджм ад-Дін Аййуб як комендант Тікріта надав допомогу переможеному війську мосульського атабека Імад ад-Діна

Зангі. У 1137 р. призначений Ірацькими Сельджуками намісником Північного Ірака Муджахід ад-Дін Бехруз позбавив Наджм ад-Діна Аййуба володіння в Тікріті. У 1139 г. Наджм ад-Дін Аййуб був призначений намісником Баальбека Імад ад-Діном Зангі. Після смерті Імад ад-Діна Зангі у 1146 р. Наджм ад-Дін Аййуб та його нащадки стали служити Нур ад-Діну Махмуду з династії Зангідів, який правив у Мосулі та Халебі. Своє дитинство Салах ад-Дін провів у Дамасці. Там він вивчав релігійні науки, а також історію та генеалогію арабів. Він розмовляв курманджі та арабською, а також знав тюркську та фарсі. Свою військову кар'єру Салах ад-Дін Йусуф почав находячись під зверхністю свого дядька Асад ад-Діна Шіркуха. У 1163 р. фатимидський візир Шавар втік з Єгипту до Сирію. Його змусив тікати Діргам. Шавар обіцяв Нур ад-Діну Махмуду стати його васалом і платити данину. Нур ад-Дін Махмуд відправив супроводжувати Шавара у поході на Єгипет військо Асад ад-Діна Шіркуха. Разом з дядьком Салах ад-Дін Йусуф взяв участь у поході в Єгипет. Асад ад-Дін та Шіркух та Салах ад-Дін Йусуф повернули посаду Шавар. Шавар зажадав, щоб Аййубіди залишили Єгипет в обмін на винагороду у 30 тис. дірхамів, проте вони мали свої плани на Єгипет. Салах ад-Дін Йусуф став комендантом міста Більбейс. Шавар закликав собі на допомогу військо хрестоносців з Іерусалімського королівства. Король Амальрік I здійснив похід до Єгипта. Хрестоносці здійснили кампанію проти них. Користуючись відсутністю Амальріка I у Палестині та Сирії Нур ад-Дін Махмуд здійснив набіг на володіння хрестоносців. Військо Зангідів перемогло хрестоносців у битві при Харімі та здобуло місто Банійас. У листопаді 1163 р. була укладена мирна угода за якою Асад ад-Дін Шіркух та Амальрік I мусили вивести свої війська з Єгипта. Шавару вдалось стати фактичним правителем Єгипта при слабкому фатимидському халіфі. Взимку 1166–1167 рр. Асад ад-Дін Шіркух та Салах ад-Дін Йусуф за підтримки Нур ад-Діна здійснили новий похід до Єгипту. Шавар вступив у союз з Амальріком I. У битві при ал-Бабайні Салах ад-Дін Йусуф та Асад ад-Дін Шіркух завдали поразки хрестоносцям. Після цього Аййубіди рушили до Олександрії, де місцеві мешканці їх радо прийняли. Після цього війська Аййубідів розділилися. Салах ад-Дін Йусуф залишився в Олександрії, а Асад ад-Дін Шіркух перебував у долині Ніла. Асад ад-Дін Шіркух не зміг здобути Каїр, а Салах ад-Дін Йусуф хоробро обороняв Олександрію. У підсумку Салах ад-Дін Йусуф та Асад ад-Дін Шіркух досягли мирної угоди з Амальріком I та Шаваром. Вони погоджувались залишити Єгипет за викуп. У 1168 р. на володіння Шавара напав Амальрік I. Амальрік I захопив Більбейс, а потім рушив на Фустат, який був столицею Фатімідів. Шавар відступив з Фустату в Каїр,

де його взяли в облогу хрестоносці. Фатімідський халіф ал-Адід, знаходячись у кризовій ситуації, попросив допомоги у Нур ад-Діна Махмуда. Нур ад-Дін Махмуд спрямував до Єгипта військо Асад ад-Діна Шіркуха. Військо Аййубідів прийшло до Єгипту у грудні 1168 р. Дізнавшись про це, Амальрік I уклав мирний договір з Шаваром та повернувся у Палестину до Єрусалиму. Шавар опинився проти Аййубідів сам. За допомогою фатімідського халіфа ал-Адіда військо Аййубідів вступили в Каїр. Шавар потрапив у полон і був страчений за наказом ал-Адіда. У березні 1169 р. Асад ад-Дін Шіркух помер і його місце зайняв Салах ад-Дін Йусуф. Він обійняв посаду візира Фатімідського халіфату. Проти Салах ад-Діна виступили підрозділи халіфської гвардії набрані з чорношкірих нубійців. Візир завдав поразки бунтівникам. Окрім повстання нубійців у 1169 р. Єгипет знову був атакований хрестоносцями. За допомоги ромейського флоту хрестоносці спробували здобути Дамієтту. Аййубідське військо хоробро захищало місто. Хрестоносцям та ромеям довелось відступити. У 1170 р. до Єгипта прибув батько Салах ад-Діна Йусуфа Наджм ад-Дін Аййуб. Того ж року аййубідське військо здобуло фортецю хрестоносців Ейлат на Червоному морі. Нур ад-Дін був знервованим встановленням влади Аййубідів у Єгипті. Він наказав Салах ад-Діну Йусуфу позбавити ал-Адіда влади. Проте Салах ад-Дін дочекався смерті халіфа від хвороби у вересні 1171 р. Тільки після цього він встановив свою особисту владу в Єгипті. Він наблизив до себе Каді ал-Фаділа, який служив до того Фатімідів. Салах ад-Дін Йусуф ставши де-факто правителем Єгипту сприяв поширенню суннізму. Треба відзначити, що за правління Фатімідів у Єгипті панував шиїзм. У 1173 р. брат Салах ад-Діна Йусуфа Такі ад-Дін Умар підкорив владі Аййубідів Барку та Триполітанію. Влітку 1173 р. нубійці атакували фортецю Асуан. Вийшовши на допомогу коменданту міста аййубідське військо не тільки відкинуло нубійців, а й здобули нубійське місто Ібрім. Влітку 1173 р. травмувався і помер Наджм ад-Дін Аййуб. У 1174 р. інший брат Салах ад-Діна Тураншах підкорив Йемен. Посилення Аййубідів викликало невдоволення у Нур ад-Діна Махмуда. Той був невдоволений малим розміром данини, яку надсилав Салах ад-Дін Йусуф з Єгипту. Він готував своє військо до походу на Єгипет, але 15 травня 1174 р. несподівано помер. Формально головою Зангідів став син Нур ад-Діна Махмуда малолітній ас-Саліх Ісмаїл ал-Малік. У 1174 р. Салах ад-Діну довелось придушити заколот шиїтів, які прагнули повернути владу Фатімідів. Владою в державі Зангідів заволодів гулям Гумуш-Тегін. Ас-Саліха Ісмаїла ал-Маліка перевели до Халеба. Емір Дамаску звернувся за допомогою до Сайф ад-Діна атабека Мосула, який доводився кузеном Гумуш-Тегіну.

Салах ад-Дін Йусуф виступив у похід. Він пройшов повз Крак-де-Шевальє до Босри. Звідти аййубідське військо рушило до Дамаску. Протягом кількох днів брат Салах ад-Діна Йусуфа Туг-Тегін тримав в облозі місто. Коли місто капітулювало, то Салах ад-Дін Йусуф залишив комендантом у ньому Туг-Тегіна. Сам же він рушив на Хаму і легко здобув місто. Гумуш-Тегін найняв ісмаїлітів-нізаритів і вони здійснили замах на Салах ад-Діна Йусуфа 11 травня 1175 р. Проте нізарити були ліквідовані гвардією Аййубідів на чолі з Насіх ад-Діном Хумар-Тегіном. Проти Салах ад-Діна виступили війська хрестоносців Раймунда графа Тріполі та військо Зангідів на чолі з Сайф ад-Діном Газі II. У березні 1175 р. Аййубіди заволоділи Хамою. Сайф ад-Дін Газі II зібрав значне військо в Халебі та Мосулі і рушив на Хаму. У битві при Рогах Хами у квітні 1174 р. Аййубіди перемогли Зангідів. Ас-Саліх Ісмаїл ал-Малік був змушений визнати владу Салах ад-Діна Йусуфа над Дамаском, Хомсом, Хамою, Маарат ан-Нуман. Після перемоги при Рогах Хами Салах ад-Дін Йусуф наказав вилучити ім'я правителя Зангідів, що практично значило проголошення самостійності султанатом Аййубідів. Аййубідське військо не дійшло до Халеба 25 км. Він там був атакований зангідським військом на чолі з Сайф ад-Діном. Аййубіди здобули перемогу. Влітку 1175 р. Зангіди були вимушені укласти перемир'я з Аййубідами. Також Аййубіди досягнули мирної угоди з хрестоносцями. Салах ад-Дін Йусуф спрямував свої війська проти сирійських нізаритів на чолі з Рашид ад-Діном Сінаном. Влітку 1176 р. Аййубідське військо воювало у Нусайрітських горах в Сирії, де знаходились фортеці нізаритів. Салах ад-Дін Йусуф взяв в облогу фортецю Масйаф, проте не зміг її здобути і мусив укласти мир з Рашид ад-Діном Сінаном проти хрестоносців [1; 2, р. 57–91; 3, р. 1–80; 4, р. 46–92; 5, р. 910–911; 6, р. 362–400, 403–410; 7, s. 337–340].

Висновки. Провівши дослідження ми дійшли наступних висновків. Батько Салах ад-Діна Йусуфа був дрібним правителем з курдського клану ар-равадійа. Піднесення могутності Аййубідів відбулось внаслідок їх походів у 60-х рр. XII ст. до Єгипту. Реальним правителем Єгипту Салах ад-Дін став у 1169 р., посівши посаду візіря. У 1171 р. він став правителем Єгипту після смерті фатімідського султана ал-Адіда. У 1173 р. Аййубіди підкорили собі Триполітанію та Барку, а також відбили напад нубійців на Єгипет. У 1174 р. владі Салах ад-Діна були підкорені Дамаск та Ємен. У 1175 р. Аййубіди досягнули реальної незалежності від Зангідів завдавши їм ряд поразок.

Література:

1. Eddé A.-M. Saladin. Paris : Flammarion, 2016. 1013 p.
2. Hindley G. Saladin: Hero of Islam. Barnsley: Pen & Sword, 2007. 210 p.
3. Lyons M. C., Jackson D. E. P. Saladin: The Politics of the Holy War. Cambridge : Cambridge University Press, 1982. VIII, 472 p.
4. Phillips J. The Life and Legend of the Sultan Saladin. Yale University Press, 2019.
5. Richards D.S. Sālāh al-Dīn // The Encyclopaedia of Islam, Second Edition. Volume VIII: Ned–Sam. Leiden : Brill, 1995. Pp. 910–914.
6. Runciman S. A History of the Crusades: The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East 1100–1187. Vol. 2. London : Penguin, 1951. XII, 523 p.
7. Şeşen R. Selâhaddin-i Eyyûbî // Islam Ansiklopedisi. C. 36. Istanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 2009. S. 337–340 URL: <https://islamansiklopedisi.org.tr/selahaddin-i-eyyubi> (Дата звернення 1.12.2025)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-13>

Постол А. Р.

*аспірант кафедри образотворчого мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

ДЕРЕВОРІЗЬБЛЕННЯ В АНСАМБЛЯХ ФАСАДІВ ТРАДИЦІЙНОЇ АРХІТЕКТУРИ ЧЕРНІГІВЩИНИ, КИЄВЩИНИ, КРИМУ ТА КАРПАТ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧ

З давніх-давен на землях сучасної України існувала традиція зводити прикрашені різьбленням ошатні будинки, котрі мали задовольняти не лише утилітарні потреби місцевих мешканців, а й естетичні. Одним з найдавніших типів з-поміж відомих різновидів помешкань від часів Київської Русі був різновид терема – прямокутної у плані споруди із двоскатним дахом (рис. 1).

Вона включала, окрім приміщень штибу вітальні-гридниці у князівських покоях, гарно вирізьблені декоративні начілки (фронтони з внутрішнім полем-тимпаном) фасадів з декоративними кониками та опасання штибу обхідної галереї довкола палат-хором, а також подеколи ганки з аркадами, схожі на тераси з навісами.